

Kapitalismen får skulden för Greklands problem

Recension av Kajsa Ekis Ekman: Skulden - Eurokrisen sedd från Aten

Publicerad i *Tidskriften Respons* nr 5, 2013

I början av 1980-talet var Greklands statsskuld bara 40 procent av BNP. Budgetunderskottet var emellertid stort och inflationen runt 20 procent. I en analys av den grekiska ekonomin varnade OECD för följderna av att inte åtgärda dessa obalanser. Varningen fanns i publikationen *Economic Surveys*, en återkommande rapport i vilken OECD analyserar medlemsländernas ekonomier. Ett syfte är att göra det lättare för länder att lära av varandra.

Mot slutet av 1980-talet tvingades OECD likväl konstatera att obalanserna hade vuxit, och att de blygsamma försök som gjorts att reformera Greklands ekonomi inte hade lyckats. Pensionssystemet beskrevs som försäkringsmässigt osunt, eftersom kopplingen mellan vad man betalar in och vad man kunde få i pension var för svag. Statsskulden hade ökat till 60 procent av BNP. Budgetunderskott och inflation låg kvar på problematiskt höga nivåer.

Nidbilden av OECD:s rekommendationer är att organisationen ständigt begär nedskärningar och besparingar av sina medlemmar. Så enkelt är det faktiskt inte. I mitten av 1990-talet rekommenderade OECD Grekland att höja ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen. Den var så låg att rörligheten på arbetsmarknaden hämmades. Många arbetslösa ville hellre gå i pension än söka nytt jobb på a-kassa. Kombinationen av låg a-kassa och relativt generösa pensioner är således särskilt skadlig. En liten ljuspunkt i den grekiska ekonomin var nu att inflationen hade fallit till under 10 procent, men statsskulden var över 100 procent av BNP och ökade fortfarande med 10 procent årligen. OECD riktade också kritik mot det komplexa och (på pappret) väldigt progressiva skattesystemet, som i praktiken skapade stora problem för Grekland att driva in skatt.

Strax före 2008 års finanskris upprepade OECD kritiken av pensionssystemet och skattesystemet. Samtidigt konstaterades dock att den makroekonomiska statistiken hade förbättrats. Senare visade det sig att siffrorna manipulerats, och att budgetunderskottet i själva verket var enormt. Den grekiska krisen blev plötsligt akut och uppenbar över hela världen. Genom en kombination av nödlån och skuldlettningar lyckades EU-kommissionen, Europeiska centralbanken och IMF förhindra att Grekland lämnade euron. Dessutom undveks att de grekiska problemen fortplantade sig och sänkte hela den gemensamma valutan. I juni 2013 konstaterar emellertid IMF att Grekland fått nödlån och skuldlettningar trots att arbetet med att reformera den grekiska ekonomin har stagnerat.

Trots att denna bakgrund till Greklands ekonomiska problem är helt avgörande för att kunna förstå dagens situation, saknas denna ansats nästan helt i Kajsa Ekis Ekmans bok *Skulden - Eurokrisen sedd från Aten*. Boken är på det hela taget förbluffande fri från försök att förstå vad som hänt och varför. Kanske är det inte heller tanken. Boken består av en rad målande beskrivningar av hur människor har det, hur de tänker och resonerar kring vad som händer i Grekland när landet får nödlån och skuldlettningar villkorade på genomförandet av konkreta och smärtsamma besparingsåtgärder. Det är

ett intressant komplement till nyhetsrapporteringen på dagstidningarnas ekonomisidor, men inte mycket mer än så.

Det blir snabbt uppenbart att Kajsa Ekis Ekman har en synnerligen negativ bild av den så kallade trojkan: EU-kommissionen, Europeiska centralbanken och IMF. Europas finansministrar vill göra Grekland till "en skuldkoloni". IMF vill sänka människors löner. Den läsare som undrar vad IMF vinner på att försämra andra länders ekonomi får inget svar. Ekis Ekman verkar också ha en negativ bild av kapitalister i allmänhet. Ingen av dessa aktörer förtjänar enligt författaren förklaringar som begripliggör deras agerande. Kajsa Ekis Ekman ödslar inte en stavelse på att förklara varför IMF ger lån med lägre ränta om mottagarlandet sänker sin minimilön. Förklaringen är sannolikt att det i Ekis Ekmans värld är självklart att IMF:s krav inte kommer av välvilja. Om man som läsare inte är beredd att tillskriva IMF och EU-kommissionen syftet att jäklas med grekerna, bjuder boken ingen hjälp att förstå deras agerande.

Kajsa Ekis Ekman har den lovvärda ambitionen att nyansera bilden av Grekland. Hon tar hem flera goda poänger rörande hur schablonmässigt och nedsättande Grekland ofta beskrivs i den ekonomiska debatten i resten av Europa - Sverige inkluderat. Hennes vilja att nyansera motverkas emellertid av att andra aktörer beskrivs synnerligen schablonmässigt och endimensionellt. En typisk mening kan lyda: "I Kina tillverkar man saker och i USA lånar man pengar och dessa två krafter är bland dem som driver hela världsekonomin framåt."

Den globala finanskrisen orsakades i Kajsa Ekis Ekmans värld av att "finanskapitalisterna [har] löpt amok och lånat ut pengar som inte finns". Det duger bra som superkort beskrivning av krisens orsaker. Men beskrivningen ger upphov till frågor som inte följs upp: Vilket system låter finanskapitalister låna ut pengar som inte finns och sedan vältra över skulden på det arbetande folket? Jo, ett där staten är snabbt framme med nödlån och virtuella sedelpressar för att fylla upp hålen i finans institutionernas balansräkningar. Det är svårt att bli kvitt misstanken att just denna pusselbit i krisbeskrivningen saknas för att den gör det svårare att lägga skulden enbart på kapitalismen.

Bokens stora problem är alltså avsaknaden av resonemang som analyserar och förklarar hur Grekland hamnade i dagens problematiska situation. Mitt intryck är att denna avsaknad beror på lika delar oförmåga och ovilja. Frågan är såpass svår att författaren inte rimligen kan lastas för oförmågan. Oviljan skaver desto mer. Kajsa Ekis Ekman gör narr av skribenter som gjort gällande att Grekland har problem som inte har med eurokrisen att göra. Samtidigt påtalar hon också åtminstone i förbigående att många av Greklands problem är äldre än så: "Korruption, skatteflykt och slöseri har pågått i årtionden." Men varför har dessa problem inte åtgärdats?

Mycket utrymme i boken ägnas åt att förmedla det ur demokratiskt perspektiv problematiska i att Greklands folkvalda i praktiken inte hade något annat val än att snabbt godkänna det avtar som den så kallade trojkan förhandlade fram med Greklands regering. Men det är också ett demokratiskt problem att korruption, skatteflykt och slöseri tillåts pågå i årtionden utan att det utkrävs demokratiskt ansvar. Det hade varit intressant om Ekis Ekman valt att gräva djupare i detta misslyckande för det demokratiska systemet.

Boken är utan tvekan njutbar läsning för alla som redan delar Kajsa Ekis Ekmans världsbild. Hon behärskar samtidsreportaget till fullo, och det märks ofta i boken att hon varit på plats för att kunna skriva en trovärdig och engagerande historia. Däremot märks inga spår även författare som vågat

utmana sin egen förförståelse och sina egna försanthållanden. Det gör att läsare som delar författarens världsbild inte behöver oroa sig för att stöta på fakta som föranleder minsta lilla uppdatering av denna världsbild.

En mer kritisk läsare hittar dock mycket att irritera sig över. Förvisso är det nyttigt för de flesta att fundera kring hur skuldkrisen kan te sig ur grekiskt perspektiv. Som ögonöppnare för detta fungerar Skulden utmärkt. Om man inte på egen hand kan räkna ut hur grekiska vänsterpopulister beskrivit de senaste årens händelser är boken en nyttig påminnelse av hur aktörer kan uppleva samma skeende på väldigt varierande sätt. Problemet är bara att Kajsa Ekis Ekman sätter att beskriva de aktörer hon inte sympatiserar med är så ensidigt att det skapar frågetecken också för de delar av boken som beskriver resonemang och stämningar hos det grekiska folket.

Det är också uppenbart att Kajsa Ekis Ekman inte drivs av vilja att förklara hur marknadsekonomin fungerar, och hur den reagerar på olika typer av statliga ingripanden. Beskrivningen av finanskrisen tycks till stora delar vara hämtad från Michael Lewis bok *The Big short*. Gott så, men det understryker än en gång att mervärdet i just den här boken ligger i den subjektiva reportagejournalistiken snarare än någon annanstans.

Kajsa Ekis Ekman svart-vita världsbild tycks tyvärr hindra henne från att gå på djupet med det fundamentala problem som boken pekar på: Greklands svaga samhällsinstitutioner. Institutioner är lagar, regler och sociala normer som sätter spelreglerna för de demokratiskt valda såväl som för vinstmaximerande kapitalister. En välvillig tolkning av vad Kajsa Ekis Ekman försöker säga är att goda institutioner bör byggas upp underifrån, snarare än pådyvlas ett helt folk från ovan. Dessutom är boken en angelägen påminnelse om att de grupper som drabbas när skulder ska betalas ofta är andra än de som gynnades när skulderna byggdes upp.

Längre än så sträcker sig inte min välvilja. Det sista jag läser är baksidestexten, enligt vilken boken skildrar "en kapitalism som gått så långt att den hotar demokratin". Den formuleringen är inte i närheten av att vara en rimlig bild av vad som hänt i Grekland. Men - det ska sägas - den ger en helt korrekt bild av vad Kajsa Ekis Ekman försöker göra i boken: lägga skulden för Greklands problem på kapitalismen.

Andreas Bergh

Institutet för Näringslivsforskning och Lunds universitet